

Δια-Ιδρυματικό – Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος
Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και του
Ινστιτούτου Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών (Ι.Π.&Τ.) του Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
"Δημόκριτος" Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης

Διπλωματική Εργασία:

«ΑΥΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ»

ΚΑΛΑΜΑΡΑ ΜΠΡΙΑΔΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ (Α.Μ. 509)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ταβουλάρη Ζαχαρούλα

Αθήνα , Σεπτέμβριος 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ενδιαφέρον για τον ρόλο που μπορεί να παίζει η Τέχνη στην ζωή ενός ανθρώπου και πιο συγκεκριμένα στον αυτισμό, αποτελεί ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον ζήτημα. Η παρούσα Διπλωματική εργασία έχει ως θέμα την παρουσίαση των τεχνών και την συμβολή αυτών στα άτομα με αυτισμό. Ειδικότερα, η διπλωματική αυτή εργασία αξιοποιεί τα θεωρητικά και ερευνητικά δεδομένα, ώστε να καταδείξει τον τρόπο με τον οποίο προβάλλονται οι διάφορες τέχνες και πώς μπορούν να επιδράσουν θετικά, στα άτομα με αυτισμό και κυρίως στα παιδιά, ανεξαρτήτου ηλικίας. Στο θεωρητικό μέρος της διπλωματικής εργασίας αναπτύσσονται θέματα σχετικά με την ιστορία των τεχνών ανά τον κόσμο. Αρχικά γίνεται συζήτηση σχετικά με τον ορισμό του αυτισμού, την έννοια της ΔΑΦ (Διαταραχή Διάχυτου Αναπτυξιακού Φάσματος), τον τρόπο με τον οποίο διαγιγνώσκεται και αξιολογείται από επαγγελματίες και τις παρεμβατικές προσεγγίσεις, που προσπαθούν να ελαχιστοποιήσουν τα συμπτώματα του ατόμου και να ενισχύσουν τη λειτουργικότητά του. Στη συνέχεια παρουσιάζονται ξεχωριστά η εικαστική θεραπεία , η μουσικοθεραπεία , η δραματοθεραπεία κ.α. . Ο στόχος είναι να αναδειχθούν τα στοιχεία εκείνα που προβάλλουν τον τρόπο με τον οποίο η τέχνη έχει την ικανότητα να συμβάλλει θετικά στον αυτισμό, μέσα από τις διάφορες μεθόδους θεραπείας που διαθέτει. Κατά την συγκεκριμένη έρευνα η μερική δυσκολία που αντιμετώπισα ήταν ως προς την εύρεση υλικού και πηγών για το θέμα που επέλεξα να ερευνήσω. Υπήρχε μικρή έλλειψη ως προς τα στοιχεία της βιβλιογραφίας καθώς μέχρι σήμερα δεν έχει μελετηθεί τόσο σε βάθος κάτι τέτοιο. Ο στόχος όμως της έρευνας αυτής δεν είναι να ολοκληρώσει την βιβλιογραφία αλλά να την εμπλουτίσει με στοιχεία που τυχόν δεν έχουν αναφερθεί έως και σήμερα. Τέλος, το ερευνητικό τμήμα της διατριβής διερευνά τη θεραπευτική σύνδεση της τέχνης με τον αυτισμό, εστιάζοντας στους τομείς της κοινωνικής ζωής όπου τα άτομα επιδεικνύουν αποτελεσματικότητα και στους παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτό, όπως προτείνουν οι απόψεις ειδικών.

Λέξεις κλειδιά: αυτισμός, θεραπείες μέσω τέχνης, εικαστική θεραπεία, μουσικοθεραπεία, δραματοθεραπεία

για όσους είναι αφοσιωμένοι στη μελέτη του ή για όσους επιδιώκουν να τον αντιμετωπίσουν. Δεν ταξινομείται ως πάθηση ή ασθένεια, γι' αυτό δεν υπάρχει επί του παρόντος θεραπεία. Αντιθέτως, αναγνωρίζεται ως μια νεύρο αναπτυξιακή διαταραχή που επιμένει σε όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου. Αν και η πλήρης αποκατάσταση των συμπτωμάτων μπορεί να μην είναι εφικτή, οι κατάλληλες θεραπείες μπορούν να μειώσουν αποτελεσματικά τα συμπτώματά της και να ενισχύσουν τη λειτουργικότητα ενός ατόμου, εφόσον είναι εφικτό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Aarons, M. & Gittens, T. (1999). *The handbook of autism. A guide for parents and professionals*. London: Routledge

Ansdell, G. (2005, November). Being who you aren't; Doing what you can't: Community music therapy & the paradoxes of performance. In *Voices: A world forum for music therapy* 5(3).

Barrington, A. (2016). Book Review: Barbara L Wheeler (ed.), *Music Therapy Handbook*. Wheeler B. L. (ed.) Music Therapy Handbook. Guildford Press: New York and London.

Barthelemy, C., Canoui, P., Chastenet J. & Duche D.J. (1990). *Clinique des syndromes autistiques*. Paris: Maloine.

Berger, D. S. (2002). *Music therapy, sensory integration and the autistic child*. Jessica Kingsley Publishers.

Bruscia, K. (1987). *Improvisational models of music therapy*. Springfield, Ill., U.S.A.: C.C. Thomas.

Bruscia, K. E. (1987). *Improvisational models of music therapy*. Charles C Thomas Pub Limited.

- Elkis-Abuhoff, D. L. (2008). Art therapy applied to an adolescent with Asperger's syndrome. *The arts in psychotherapy*, 35(4), 262-270.
- Evans K. & Dubowski J. (2001) *Art therapy with children on the autistic spectrum: Beyond Words*, Publisher Dat.
- Gillberg Ch., Gillberg C., Rastam M. & Wentz E. (2001). The Asperger Syndrome (and highfunctioning autism) Diagnostic Interview (ASDI): a preliminary study of a new structured clinical interview, *SAGE Publications and The National Autistic Society*, 5(1):57-66.
- Goll, H. (1993). *Heilpädagogische Musiktherapie*. Berlin: Peter Lang Verlag.
- Grzadzinski, R., Huerta, M., & Lord, C. (2013). DSM-5 and autism spectrum disorders (ASDs): an opportunity for identifying ASD subtypes. *Molecular Autism*, 12.
- Haque, S. & Haque, M. (2015). Art therapy and Autism. *Asian Journal of Pharmaceutical & Clinical Research*, 8(6), 2002-2003.
- Jennings, S., Cattanach, A., Mitchell, S., Chesner, A., Meldrum, B. (1994). *The handbook of dramatherapy*. New York: Routledge.
- Kakouros, E., Maniadaki, K., & Karaba, R. (2006). The relationship between Attention Deficit / Hyperactivity Disorder and aggressive behaviour in preschool boys and girls. *Early Child Development and Care*, 175(3), 203-214.
- Maenner, M. J., Rice, C. E., Arneson, C. L., Cunniff, C., Schieve, L. A., Carpenter, L. A., & Durkin, M. S. (2014). Potential impact of DSM-5 criteria on autism spectrum disorder prevalence estimates. *JAMA psychiatry*, 71(3), 292-300.
- Malchiodi, C. A. (1998). *Understanding children's drawings*. Guilford Press.
- Malchiodi, C. A. (2012). *Art therapy and the brain*. In C. A. Malchiodi (Ed.), *Handbook of art therapy* (p. 17–26). The Guilford Press.

Martin, N. (2008). Assessing portrait drawings created by children and adolescents with autism spectrum disorder. *Art Therapy*, 25(1), 15-23.

Martin, N. (2009). Art as an early intervention tool for children with autism. *Art Therapy*, 15 (4), 2, 62-82.

Mishler, E. G. (1996). συνέντευξη έρευνας, νοηματικό πλαίσιο και αφήγημα (β' έκδοση). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Nordoff, P., & Robbins, C. (1971). *Therapy in music for handicapped children*. New York: St.

Ricoeur, P. (1975). Phenomenology and hermeneutics. *Noûs*, 85-102.

Robson, C. (2007). Έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσο για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές. Αθήνα: GUTENBERG.

Trevarthen, C., & Malloch, S. N., (2000). The dance of wellbeing: Defining the musical therapeutic effect. *Nordisk tidsskrift for musikkterapi*, 9(2), 3-17.

Van Kooten, I. A., Palmen, S. J., von Cappeln, P., Steinbusch, H. W., Korr, H., Heinsen, H., & Schmitz, C. (2008). Neurons in the fusiform gyrus are fewer and smaller in autism. *Brain*, 131(4), 987-999.

Zwaigenbaum, L., Bryson, S. & Garon, N. (2013). Early identification of autism spectrum disorders. *Behavioral Brain Research*, 133-146.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ανδρομίδα Γ. , Ρακάρου Χ. , (2021). *Οι Απόψεις των θεραπευτών για την λειτουργία της τέχνης ως θεραπευτικό μέσο ατόμων με αυτισμό*. Πτυχιακή Εργασία , Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο.

- Αντωνιάδου, Σ. (2014). *Η σχέση της μουσικής στη θεραπεία παιδιών με αυτισμό*. Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Βαβέτση, Σ. (2004). Η μουσικοκινητική μέθοδος κατά Karl Orff ως ψυχοθεραπευτική τεχνική για τα αυτιστικά παιδιά.
- Βαβέτση, Σ. (2004). Η μουσικοκινητική μέθοδος κατά Karl Orff ως ψυχοθεραπευτική τεχνική για τα αυτιστικά παιδιά.
- Βιολάρη, Κ. & Γιαννάκου, Ι. (2012). *Αυτισμός. Υπάρχει μία και μοναδική προσέγγιση;*, Πτυχιακή Εργασία, ΤΕΙ Ηπείρου.
- Βουγιούκα, Χ. (2012). Διαγνωστική και θεραπευτική προσέγγιση για τον αυτισμό, Πτυχιακή Εργασία, ΑΤΕΙ Ηπείρου.
- Γενά, Α. (2002). *Αυτισμός και διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές*. Αθήνα:Ιδίας.
- Δόση, Α. & Μυτιληνέλη, Κ. (2017). *Η Πραγματολογική Διαταραχή Στον Αυτισμό*, Πτυχιακή Εργασία, ΑΤΕΙ Ηπείρου.
- Ευδοκίμου-Παπαγεωργίου Ρ. (1999). *Δραματοθεραπεία, Μουσικοθεραπεία. Η επέμβαση της τέχνης στην Ψυχοθεραπεία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Θεολόγη, Β. (2019). *Θεατρική αγωγή και ειδική εκπαίδευση*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου θεώρηση, (Μεταπτυχιακή διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).
- Κακουλίδη- Kessler, L. (2011). *Η μέθοδος «Ρυθμική Dalcroze»: Μία Εναλλακτική Πρόταση Ανάμεσα στη Μουσικοπαιδαγωγική και τη Μουσικοθεραπεία*, Πρακτικά της 1ης Επιστημονικής Ημερίδας του ΕΣΠΕΜ.
- Κάργιου, Κ. (2012), *Η Μουσική ως Μέσο Αντιμετώπισης της Αυτοτραυματικής Συμπεριφοράς Ατόμων με Αυτισμό: Μια Πιλοτική Έρευνα για τις Απόψεις των*

Μουσικοθεραπευτών, *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 4(1), 34-42.

Καρτασίδου, Λ. (2004). *Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Παιδαγωγική. Θεραπευτικές προσεγγίσεις της μουσικής στην ευρύτερη της σημασία σε άτομα με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΩ.

Κάρτσωνα, Μ. (2016). *Η θεραπευτική Χρήση της Μουσικής*, Διπλωματική Εργασία, ΕΚΠΑ .

Κουρτέση, Σ. (2013). *Κοινωνικός αποκλεισμός και άτομα με ειδικές ανάγκες*. Κοινωνιολογική.

Κυπριωτάκη, Α. (1995). *Τα Αυτιστικά Παιδιά και η Αγωγή τους*. Ηράκλειο.

Κωνστανταρέα, Μ. (2001). Παιδικός Αυτισμός. Στο Γ. Τσιάντης & Σ. Μανωλόπουλος, (Επιμ. Έκδ.), *Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής*, τόμος Β΄.

Κωνσταντινίδου, Μ. (2019). *Η Επίδραση Της Μουσικής Σε Παιδιά Με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος*, Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Λιαργκόβας, Ρ. Δ. (2022). *Μεθοδολογία της έρευνας και συγγραφή επιστημονικής εργασίας*. Αθήνα: Τζιόλας.

Μαρινοπούλου, Ό. Ε. (2020). *Το θεατρικό παιχνίδι ως μέσο προώθησης της κατανόησης των συναισθημάτων. Μελέτη Περίπτωσης σε έναν νεαρό ενήλικο ηθοποιό με σύνδρομο Άσπεργκερ*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Ματσά, Μ. (2019). *Παιδικό ιχνογράφημα και ιδιαιτερότητες. Διάγνωση και θεραπεία μέσω των εικαστικών τεχνών*, Πτυχιακή Εργασία, ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ.

Μελίστα, Π. (2013). *Συμπτώματα αυτισμού και διαφορετικές παρεμβάσεις στον αυτισμό*, Πτυχιακή Εργασία, ΑΤΕΙ Ηπείρου.

Monastirli A., Georgiades J., Kapranos N., Pasmatzi E., Badavanis G., Tsambaos D. (2017), *Classic form of eosinophilic pustular folliculitis in an immunocompetent girl: Rapid and complete resolution after low-dose oral indomethacin treatment. Dermatology*, On Line Journal. In Press.

Νότας, Σ. (2005). *Το φάσμα του αυτισμού. Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές. Ένας οδηγός για την οικογένεια*, Λάρισα: Έλλα

Παπαγεωργίου-Ευδοκίμου, Ρ. (2009). *Δραματοθεραπεία - Μουσικοθεραπεία*, Ελληνικά Γράμματα.

Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Η Παιδαγωγική του θεάτρου*, Ιδιωτική Έκδοση, Κοντύλι.

Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του Θεάτρου*, Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.

Παπαναστασίου, Φ. (2020). *DYSLEXIA BOX*, Αθήνα, Ιανός.

Παπανικολάου, Β. (2016). *Μουσικοθεραπεία στα πρόωρα νεογνά*. Τμήμα Μουσικών Σπουδών Α.Π.Θ.

Πάστρα, Α. (2010), *Ο ρόλος της δραματοποίησης σε μορφή work in progress του εγωιστή γίγαντα, του Oscar Wild, και των συμβόλων στο σώμα και στη σκέψη του αυτιστικού παιδιού*, Διδακτορική Διατριβή, Panteion University of Social and Political Sciences.

Πέτσα, Μ. & Πάσχου, Χ. (2015). *Μουσικοθεραπεία – Δραματοθεραπεία*, Πτυχιακή Εργασία, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου. Πρώτο Μέρος (σ. 192-193). Αθήνα: Καστανιώτη.

Σηφάκη, Ε., (2015). «*Οπτική επικοινωνία και τέχνες: ένα παράδειγμα ανάλυσης οπτικού σχεδιασμού*», Στο Πουρκός Μ., Βίωμα και βασισμένες στην τέχνη ποιοτικές μέθοδοι έρευνας, Αθήνα: Νησίδες.

Συμεωνίδου, Σ. (2007). *Υποστήριξη νέων σε κίνδυνο: Ψυχοδραματική προσέγγιση. Μία επισκόπηση της ψυχοθεραπείας μέσω ψυχοδράματος ως θεραπευτικού*

εργαλείου, σ.58-69, (Α. Λιοδάκης, Μ. Τζανάκης & Β. Τσούρτου, επιμ.), Πρακτικά Ιου Συνεδρίου με θέμα «Τέχνη και Ψυχιατρική», Αθήνα-Χανιά: Ινστιτούτο Έρευνας και Εφαρμογής Προγραμμάτων Ψυχικής Υγείας 'Επέκεινα'.

Τιτόκη, Μ. (2016). *Το παιχνίδι στα παιδιά με διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές*, Πτυχιακή Εργασία, ΑΤΕΙ Πελοποννήσου.

Τσακνάκη, Ε. (2017). *Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για το ρόλο των εικαστικών στην ανάπτυξη δεξιοτήτων παιδιών με διαταραχές στο φάσμα του αυτισμού*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Τσιπλητάρης, Α. Μ. (2011). *Δέκα παραδείγματα μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας - απο την θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Διάδραση.

Φραγκούλη, Α. (2013). *Μουσικοθεραπεία στην ειδική αγωγή: αξιολόγηση της ποιότητας της σχέσης*. Approaches: Μουσικοθεραπεία και ειδική μουσική παιδαγωγική, 5(2), pp. 138-151.

Χειράκη, Θ. (2018), *Η επίδραση της δημιουργικής μουσικοθεραπείας (Nordoff-Robbins) στις δεξιότητες επικοινωνίας παιδιών με αυτισμό ηλικίας 4-12 ετών*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Ψαλτοπούλου, Ν. (2015). *Μουσικοθεραπεία: Ο Τρίτος Δρόμος*, Αθήνα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αλιμπέρτη, Μ. (2020). Με αυτισμό περισσότερα από 1 στα 100 Ελληνόπουλα ηλικίας 10-11 ετών, virus.com.gr, Διαθέσιμο στο: <https://virus.com.gr/me-aytismo-perissotera-apo-1-sta-100-ellinopoula-ilikias-10-11-eton/>

Amea-care.gr, (2020), 2 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα Αυτισμού, Διαθέσιμο στο: <https://www.amea-care.gr/2->

%ce%b1%cf%80%cf%81%ce%b9%ce%bb%ce%af%ce%bf%cf%85-
%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%ba%cf%8c%cf%83%ce%bc%ce%b9%ce%b1-
%ce%b7%ce%bc%ce%ad%cf%81%ce%b1-
%ce%b1%cf%85%cf%84%ce%b9%cf%83%ce%bc%ce%bf%cf%8d-2/

American Occupational therapy Association, (2021), *What is Occupational Therapy and Education? The IDEA Dialogues*. Jyvaskyla, FinlandQ Jyvaskyla University Press. Διαθέσιμο στο: <https://www.aota.org/Conference-Events/OTMonth/what-is-OT.aspx>

Autism.gr, (2020), *LEGO®-Based Therapy*, Διαθέσιμο στο:
<https://autism.gr/%cf%83%cf%84%cf%81%ce%b1%cf%84%ce%b7%ce%b3%ce%b9%ce%ba%ce%b5%cf%82-%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b5%ce%bc%ce%b2%ce%b1%cf%83%ce%b7%cf%82/>

Autism.gr, (2020), *LEGO®-Based Therapy*, Διαθέσιμο στο:
<https://autism.gr/%cf%83%cf%84%cf%81%ce%b1%cf%84%ce%b7%ce%b3%ce%b9%ce%ba%ce%b5%cf%82%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b5%ce%bc%ce%b2%ce%b1%cf%83%ce%b7%cf%82/>

Autismthessaly.gr, (2017), 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αυτισμού, Διαθέσιμο στο:
<http://www.autismthessaly.gr/index.php/2017/05/23/6o-panellinio-synedrio-autismou/>

Γαϊτανίδου, Κ. (2014) . *Δραματοθεραπεία και Αυτισμός*, Διαθέσιμο στο:
<http://kyriakoupoli.blogspot.com/>

Δεστούνη, Γ. (2020). *Δραματοθεραπεία* psychopedia.gr.,
On line: <https://psychopedia.gr/dramatotherapy/>

Ε.Δ.Π.Ε, (2016). *Δραματοθεραπεία*, Ένωση Δραματοθεραπευτών Παιγνιοθεραπευτών Ελλάδας, On line: <http://www.edpe.gr/dramatotherapy/>

Ελληνικός Σύλλογος Μουσικοκινητικής Αγωγής Carl Orff, (2021). *Carl Orff*.
Διαθέσιμο στο: <http://www.orffesma.gr/index.php/el/aboutorff-gr/carl-orff>

ΕΣΠΕΜ, (2018). *Μουσικοθεραπεία*, Διαθέσιμο στο:
<https://sites.google.com/view/musictherapy-gr/%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%AF%CE%B1?authuser=0>

Hart, J. & Whalon, K. (2008). Promote academic engagement and communication of students with autism spectrum disorder in inclusive settings. *Intervention in School and Clinic*, 44(116). DOI: 10.1177/1053451207310346.

Howlin, P. (1998). Practitioner Review: Psychological and Educational Treatments for Autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(3), 307–322.
<https://doi.org/10.1111/1469-7610.00327>

Isas.gr, (2020), Το φάσμα του αυτισμού, Διαθέσιμο στο:
<https://isas.gr/%cf%84%ce%bf-%cf%86%ce%ac%cf%83%ce%bc%ce%b1-%cf%84%ce%bf%cf%85-%ce%b1%cf%85%cf%84%ce%b9%cf%83%ce%bc%ce%bf%cf%8d/>

Karibou-care.gr, (2014), *Εικαστική Θεραπεία*, Διαθέσιμο στο:
<https://www.kariboucare.gr/%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE>

Katagiri J. (2009), The Effect of Background Music and Song Texts on the Emotional Understanding of Children with Autism, *Journal of Music Therapy*, Volume 46, Issue 1, Pages 15–31, <https://doi.org/10.1093/jmt/46.1.15>

Lacour K. (2018). The Value Of Art Therapy For Those On The Autism Spectrum, διαθέσιμο στο: <https://the-art-of-autism.com/the-value-of-art-therapy-for-those-on-the-autism-spectrum/>

Lesser, C. (2018). *How Art Therapy Is Helping Children with Autism Express Themselves*, artsy.net, Διαθέσιμο στο: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-art-therapy-helpingchildren-autism-express>

Λυγεράκη, Α., Χαριτάκη, Γ., & Αντωνίου, Α. Σ. (2019). Η επίδραση της Μουσικοθεραπείας στην ανάπτυξη κοινωνικών- επικοινωνιακών δεξιοτήτων σε παιδιά με αυτισμό. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 1, 598.
<https://doi.org/10.12681/edusc.1774>

Musictherapy.org, (2021), *What is Music Therapy*, Διαθέσιμο στο: <https://www.musictherapy.org/about/musictherapy/>

Νήμα Ζωής - Σύλλογος Φίλων ΑΜΕΑ Σουφλίου & Περιφέρειας, (2021). *Ποιες εκπαιδευτικές μέθοδοι βοηθούν τους ανθρώπους με αυτισμό*, Διαθέσιμο: http://www.nimazois.org/scientific_approaches/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B5%CF%

Noesi.gr, (2019). *Υποστηρίζουμε τα άτομα με αυτισμό και τις οικογένειές τους*, Διαθέσιμο στο: <https://www.autismgreece.gr/>

Nordoff Robbins - NYU Steinhardt. (2018). *Nordoff-Robbins Center for Music Therapy*, Διαθέσιμο στο: <http://www.steinhardt.nyu.edu/music/nordoff>

Pingree, C. B., (2021). *Art Therapy Activities for Autism* Διαθέσιμο στο: <https://carmenbpingree.com/blog/art-therapy-activities-for-autism/>

Psychologynow.gr, (2019). *Ψυχοθεραπεία ή Θεραπευτικές Δραστηριότητες;*, Διαθέσιμο στο: <https://www.psychologynow.gr/arthra-psyxikis-ygeias/psychotherapeia/gia-eidikoyis/7050-psychotherapeia-i-therapeftikes-drastiriotites.html>

Παπαγιάννη, Δ. (2017). *Άγχος και πώς η εικαστική θεραπεία μπορεί να βοηθήσει*, art-therapy.gr, Διαθέσιμο στο: https://www.arttherapy.gr/index.php?option=com_

[content&view=article&id=110:2011-09-12-19-04-54&catid=41:seminars-marathons&Itemid=72](#) =el

Πολυμεροπούλου, Β. (2016). *Τι είναι εργοθεραπεία;*, ergotherapy.gr, Διαθέσιμο στο: <https://www.ergotherapy.gr/ti-einai-ergotherapieia.html>

Πολυκάρπου, Μ. (2017). *Η ζωή μέσα στο μεγάλο αυγό και ο άλλος έξω κόσμος*, Διαθέσιμο στο: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjLhd2dk7PvAhULjaQKHcUoBUkQFjABegQIBBAD&url=https%3A%2F%2Fmazi4autism.com%2Fimages%2Farthra%2Fdramatotherapieia_aftismos_mariapolykarpou2017.pdf&usg=AOvVaw3twGScB8Vm5tHafMvLEsJ_

Σίσκος, Α. (2013). *Οι Θεραπευτικές Δυνάμεις Της Μουσικής Και Η Μουσικοθεραπεία Στην Ελλάδα*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15712/2/SiskosAngelos_Pe2013.pdf

Τερζοπούλου, Ε. Σ. (2020). *Η Επίδραση Της Ειδικής Φυσικής Αγωγής Στις Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ)*, Προπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, <https://ikee.lib.auth.gr/record/322829/files/%CE%A0%CE%A4%CE%A5%CE%A7%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%97%20%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf>

Τσίρης, Γ. (2011). *Μουσικοθεραπεία στην Ελλάδα: Αναπτύσσοντας Εγχώρια Γνώση και Έρευνα*, Ειδικό Τεύχος 2011, ISSN1791-9622, Πρακτικά της 1ης Επιστημονικής Ημερίδας του ΕΣΠΕΜ, http://approaches.gr/wp-content/uploads/2015/09/Approaches_3_2011_Special-Issue.pdf

Thessaly.gr, Διαθέσιμο στο: <http://www.autismthessaly.gr/index.php/autism/autismos/diagnwsisumvouleutiki/>

The art of autism, (1999), Διαθέσιμο στο: <https://theartofautism.com/>

<https://www.art-therapy.gr/el/ta-nea-mas/116-o-rolos-tou-eikastikoy-therapefti-stin-omadiki-eikastiki-psychotherapeia>

Schweizer, C. Knorth, J. E. & Spreen, M. (2014), Art therapy with children with Autism Spectrum Disorders: A review of clinical case descriptions on ‘what works’, *The Arts in Psychotherapy*, 41 (5), 577-593, ISSN 0197-4556, <https://doi.org/10.1016/j.aip.2014.10.009>

Van-Lith, T. Stallings, W. J. & Harris, E. C. (2017), Discovering good practice for art therapy with children who have Autism Spectrum Disorder: The results of a small-scale survey, *The Arts in Psychotherapy*, 54, 78-84, ISSN 0197-4556, <https://doi.org/10.1016/j.aip.2017.01.002>